

of the «self-concept».

The level indicator of a formation of the behavioral component on the metacognitive level has the greatest influence among the three components. The formed attitude to a thorough analysis of their own activity forms, the activation of intelligent control methods, which provide a stable character of the mental activity are important factors of the development of the behavioral component of the reflective competence and efficiency of its other elements. The personal formations on the metacognitive level realize the system- forming function towards to other elements of this component. Their development leads to raising of integration level of the whole system.

Keywords: reflective experience, reflective competence, behavioral component of competence, reflective strategy, reflectiveness, reflective style.

Відомості про автора:

Савченко Олена Вячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, докторант кафедри загальної та соціальної психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк.

Статтю подано до друку 01.09.2016.

УДК 159.9:159,94

© Н. Д. Потапчук, 2016

Н. Д. Потапчук (м. Хмельницький)

ВПЛИВ ЧУТОК НА ПСИХОЕМОЦІЙНІ І ПОВЕДІНКОВІ РЕАКЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Потапчук Н. Д. Вплив чуток на психоемоційні і поведінкові реакції населення в умовах надзвичайної ситуації. В статті досліджено вплив чуток на психоемоційні та поведінкові реакції людей в умовах надзвичайної ситуації. З'ясовано, що людина за допомогою чуток знижує невизначеність ситуації та робить соціальне середовище для себе більш яким та зрозумілим, що є необхідним в умовах надзвичайної ситуації. З огляду на експресивну та інформаційну характеристики чуток встановлено, що вони є емоційно забарвленою інформацією та найпотужнішим засобом впливу на людську психіку і поведінку. Наголошується на тому, що у різних людей один і той самий сюжет чуток в залежності від ситуації може викликати різні емоційні та поведінкові реакції, характер яких залежить від особливостей впливу чуток на їхню свідомість та внутрішньо-психологічних чинників: психологічних схильностей індивіда та специфічних станів його організму.

Зазначено особливості психологічного впливу чуток та перераховані його основні механізми, а саме: переконання, зараження, навіювання та наслідування, які не дивлячись на наявність багато подібного, все ж таки варто розмежовувати. Зроблено висновок, що психологічний вплив чуток може мати різноманітний характер: допомагати окремим індивідам позбавлятися від невизначеності, добудовувати неповну картину реальності, сприяти формуванню групової ідентичності, викликати антисоціальну поведінку населення. Увага приділяється особливостям поведінки людей в екстремальних ситуаціях, прослідковано динаміку зміни їхніх станів та реакцій. Акцентовано увагу на тому, що у надзвичайній ситуації людину охоплює страх, тому в її поведінці можуть мати місце реактивні психози, представлені в основному афективно-шоковими реакціями, які розвиваються миттєво і протікають в різних формах.

Ключові слова: чутки, емоції, психіка, екстремальна поведінка, нервово-психічна нестійкість, реакції, психологічний вплив, надзвичайна ситуація.

Постановка проблеми. Напружена та нестабільна ситуація в нашій країні на сьогоднішній день сприяє виникненню різного характеру чуток, які негативно впливають на психоемоційний стан суспільства та викликають неадекватну поведінку у населення. Дослідниками [1; 3; 7] встановлено, що поки людина знаходиться у звичній для неї ситуації її поведінка є стабільною, проте в екстремальних ситуаціях, коли виникає загроза для життя та здоров'я, в неї спрацьовує інстинкт самозбереження, оскільки її психіка тісно пов'язана з безпекою власної життєдіяльності. В екстремальній ситуації на мозок людини безперервно діють чисельні, різноманітні за кількістю і якістю, подразники з внутрішнього та зовнішнього середовища, зокрема чутки, які викликають створення безумовних і умовних рефлексів, що призводить до порушення рівноваги між організмом і навколишнім середовищем. Звідси важливої значущості набуває дослідження впливу чуток на психоемоційні і поведінкові реакції населення в умовах надзвичайної ситуації.

Аналіз останніх досліджень. Незважаючи на значний інтерес дослідників до феномену чуток в умовах надзвичайної ситуації, проблема їхнього впливу на психоемоційні та поведінкові реакції населення залишається малодослідженою. Підтвердженням цієї думки є те, що в сучасній науково-психологічній літературі практично відсутні праці, в яких розглянуто динаміку впливу чуток на психоемоційний стан людини. Аналіз літературних джерел [2; 6] свідчить, що окремі проблемні питання, пов'язані з поширенням чуток розглядали у своїх працях такі дослідники, як: Т. Шибутані, Н. Смелзер, Г. Олпорт (вивчення феномену чуток), О. Столяренко (дослідження екстремальної поведінки населення), Г. Андрєєва, Д. Ольшанський, А. Назаретян (аналіз впливу чуток на розвиток паніки), Г. Андрєєва, Б. Поршнев (розгляд механізмів циркуляції чуток в суспільстві).

Метою статті є вивчення особливостей впливу чуток на психоемоційні і поведінкові реакції населення в умовах надзвичайної ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми чуток показав, що серед найголовніших їхніх характеристик виділяють експресивну та інформаційну складову, відповідно до яких можна стверджувати, що чутки є емоційно забарвленою інформацією, що відповідає дійсності та належать до такого типу повідомлень, які є найпотужнішим засобом впливу на людську психіку і поведінку.

Розглядаючи суспільний досвід життя людей можна стверджувати, що чутки зазвичай виникають навколо незрозумілих подій, де вони відіграють роль регуляторів зниження напруги в суспільстві чи зняття невизначеності ситуації, тобто чутки роблять соціальне середовище для людини суб'єктивно чітким і зрозумілим. Саме в такий спосіб реалізується функція передбачення суспільних подій, що допомагає людині щось попередити, внести корективи в своє уявлення чи ставлення до певних соціальних явищ. Говорячи про експресивну характеристику чуток варто зазначити, що вони перш за все спрямовані на те, щоб збуджувати або заспокоювати нервові процеси в організмі людини та є необхідними для короточасного сплеску емоцій. Слід враховувати, що в різних людей один і той самий сюжет чуток в залежності від ситуації може викликати різні емоційні реакції. Зважаючи на це важливо звертати увагу не стільки на предметний зміст чуток, скільки на ту реакцію, яку вона може викликати у маси людей. Враховуючи все вище зазначене можемо зробити висновок про те, що чутки в екстремальних ситуаціях впливають на психоемоційний стан людини та викликають у неї екстремальну поведінку.

Оскільки мова йде про екстремальну поведінку, виникає потреба уточнити суть даного поняття. Згідно з визначенням професора В. Андросюк [8] *екстремальна поведінка* – це форма активності, детермінована зовнішніми та внутрішніми ситуативними чинниками, яка супроводжується психоемоційною напруженістю і призводить до мінливих чи тривалих негативних психічних станів та регулятивних механізмів поведінки. Результати основних концепцій детермінації екстремальної поведінки вказують на те, що прибічники різних підходів аналізують екстремальну поведінку з позиції функціонування психіки на рівні вищої нервової діяльності та її динаміки. Так, до прикладу, успішність діяльності людини як в звичайних, так і в екстремальних умовах визначається або за рахунок опрацювання індивідуального стилю діяльності (Є. Клімов, В. Мерлін), або ж актуалізацією компенсаторних природних функціональних відношень між властивостями нейро- та психодинаміки (А. Карпова, О. Фукін, В. Білоус); здійснення діяльності в умовах екстремальності опосередковується цілісним механізмом емоційної регуляції, який має багатокомпонентний склад та багаторівневу структуру (О. Дашкевич); в екстремальних ситуаціях особи, схильні до психосоматичних порушень, замість перегляду доцільних способів поведінки придушують негативні переживання, свідомо відкидають негативний досвід (А. Кондратьєва).

Як свідчить практика [5], характер поведінкових та емоційних реакцій залежить від особливостей впливу чуток на свідомість людини. Ефективність даного впливу обумовлена особливостями людської психофізіології, її соціалізації. Проникаючи в особистість адресата чутка створює напругу, наслідком якої є фрустрація що, в свою чергу, обертається агресивним та панічним настроєм. В ситуації напруги, очікування, збудження та невизначеності люди здебільшого відчувають схожі емоційні стани, що спонукає їх об'єднуватися в групи для пошуку відповідей, в результаті чого народжуються різні версії, починають циркулювати чутки, що призводить до ще більшої напруги й збудження, внаслідок чого виникає емоційна індукція, яка виливається в стихійні форми масової поведінки.

Слід зазначити, що психологічний вплив чуток реалізується через взаємопов'язані етапи: операційний (вплив суб'єкта), процесуальний (прийняття – неприйняття впливу об'єктом), результат (реакції у відповідь). Результати психологічного впливу можуть мати різноманітний характер: переконання, зараження, навіювання та наслідування. Зважаючи на те, що перераховані механізми є могутніми засобами психологічного впливу на поведінку та психіку людини, розглянемо їх більш детально.

- *переконання – метод свідомого та організованого впливу на психіку індивіда через звернення до його критичного судження.* Як спосіб психологічного впливу, переконання спрямоване на зняття своєрідних фільтрів на шляху інформації до свідомості і почуттів людини та засноване на свідомому ставленні індивіда до інформації, на її аналізі й оцінці;

- *зараження – психологічний вплив на особистість у процесі спілкування і взаємодії, який передає певні настрої, потреби не через свідомість та інтелект, а через емоційну сферу.* Психічне зараження здійснюється через стихійну передачу емоційного стану, наділеного великим емоційним зарядом, від однієї особи до іншої на несвідомому рівні, оскільки свідомість за таких умов різко звужується, зникає критичне ставлення до подій, інформації, що надходить з різних джерел;

- *навіювання – метод впливу на психіку людини, пов'язаний з істотним зниженням її критичності до інформації, що надходить, відсутністю прагнення перевірити її достовірність, необмеженою довірою до її джерел.* Навіювання спрямоване не на логіку індивіда, його здатність мислити, аналізувати, оцінювати, а на його готовність сприймати розпорядження, накази, пораду і діяти відповідно до них. Зважаючи на це, навіювання може

бути одним із небезпечних інструментів маніпуляції поведінкою людини, оскільки діє на її свідомість і підсвідомість;

- *наслідування – процес орієнтації на певний приклад, взірць, повторення і відтворення однією людиною дій, вчинків, жестів, манер, інтонацій іншої людини, копіювання рис її характеру та стилю життя.*

Дослідник Б. Поршнев [10] розглядає навіювання як різновид або один із типів зараження поряд з наслідуванням. Проте Б. Паригін [10], не дивлячись на те, що між навіюванням та зараженням є багато подібного, все ж таки розмежовує ці поняття, відносячи до основних відмінностей такі характеристики: на відміну від зараження, яке є способом співпереживання людьми одночасно загального психічного стану, навіювання не припускає психічного стану однакового співпереживання ідентичних емоцій; зараження часто здійснюється невербальним шляхом, а навіювання має здебільшого вербальний характер.

Підсумовуючи все вище сказане можемо зробити висновок про те, що чутки здійснюють значний психологічний вплив як на психіку, так і на поведінку людини. Результати цього впливу можна розглядати на трьох рівнях: індивідуальному (можуть як зменшувати емоційну напругу, так і підвищувати її, а також допомагають позбавитися від невизначеності, добудувати неповну картину реальності); груповому (за допомогою чуток члени певної соціальної групи підкреслюють відмінності між собою і «чужими», що сприяє формуванню групової ідентичності); загальнонаціональному (впливають на громадську думку, викликають антигромадську поведінку, порушують соціальні зв'язки між людьми, що призводить до масових заворушень та паніки). Усі зазначені види масових скупчень громадян під психологічним впливом чуток можуть перерости, трансформуватися в агресивний натовп та викликати неадекватні поведінкові та емоційні реакції у його членів.

Проте варто зауважити, що характер реакцій людей на певні чутки зумовлюється внутрішньо-психологічними чинниками, серед яких є важливо відмітити: психологічні схильності індивіда (стійкі переконання, установки, імпульсивність, висока емоційна збудливість, емоційна напруженість, недостатня волюва регуляція поведінки) та специфічні стани організму (втома, тривалі та виснажливі фізичні навантаження, психічні потрясіння, стан сп'яніння). Так, професор В. Андросюк [8] серед внутрішніх чинників особливо виділяє особистісні характеристики індивіда: рівень його загального інтелекту (інтелектуальна гнучкість, загальна обізнаність, когнітивна гнучкість, практичне мислення, координація здібностей); рівень особистої стабільності (надійність, упевненість в собі, відповідальність, комунікативні здібності, відсутність напруженості, тривожності і психопатологічної симптоматики); психодинамічні властивості (нейротизм, екстравертованість-інтровертованість, тип вегетативної саморегуляції).

За результатами аналізу наукових джерел [2; 6; 8] нами встановлено, що під впливом чуток дії і вчинки людини зазнають трансформацій, які можна визначити таким чином: підвищується навіюваність і зменшується рівень критичного ставлення до себе та оточуючих, здатність до раціональної переробки інформації; збільшується емоційність сприймання, почуття починають домінувати над інтелектом, втрачається здатність логічного міркування; звужується сфера раціональної регуляції поведінки і втрачається відчуття особистісного контролю за своєю поведінкою. Також звертаємо увагу на те, що коли мова йде про особливості впливу чуток на людину, обов'язковим є дослідження її функціонального стану, який формується залежно від особистісних характеристик людини та показує, наскільки вона готова до виконання тієї або іншої діяльності, чи достатньо для цього резервів її організму і наскільки вони надійні. Основними різновидами функціональних станів є:

- *стан оперативного спокою, який характеризує готовність людини до виконання діяльності, але не відображає її специфіки;*

- стан адекватної мобілізації, який характеризує людину, яка вже реалізує діяльність, при цьому зміни, що відбуваються в організмі, адекватні цій діяльності;
- стан динамічного розузгодження, який виникає тоді, коли відповідь організму неадекватна навантаженню або необхідна психофізіологічна відповідь перевищує актуальні можливості людини.

У своїх наукових працях [2; 4; 8; 9] вчені зазначають, що в ситуації гострого екстремального впливу чуток людину охоплює страх, тому в її поведінці можуть мати місце реактивні психози, представлені в основному афективно-шоковими реакціями, які розвиваються миттєво і протікають в різних формах: збільшення активності (сутінковий розлад свідомості з безглуздими, безладними рухами, що ускладнюють прийняття своєчасного правильного рішення і переміщення в безпечне місце, відсутність адекватного контакту, мова безладна, нерідко обмежується нечленороздільним криком) та повне заціпеніння (загальна нерухомість, прийняття «ембріональної пози», відсутність реакції на оточуючих, порушення пам'яті, зниження фіксації оточуючого). Після протікання таких афективно-шовкових реакцій спостерігається загальне заспокоєння: рухи стають чіткими, економними, збільшується м'язова сила, голос стає гучним, дзвінким, відзначається мобілізація волі.

Аналізуючи вплив чуток на поведінку людей в екстремальних ситуаціях, дослідники [3-8] простежили динаміку змін в їхній поведінці: спочатку, залежно від індивідуально-психологічних особливостей, спостерігається відмова від уявлення про небезпеку, її ігнорування та швидке наростання почуття страху; пізніше, після усвідомлення загрози для життя, в людей підвищується рухова активність, втрачається здатність адекватно реагувати на ситуацію, спостерігаються інтенсивні емоційні прояви, за якими слідують почуття пригніченості, приголомшення, невротичних реакцій та депресивних станів. З огляду на це, людей в екстремальних ситуаціях поділяють на три групи: особи із ситуаційними розладами поведінки; особи із пограничними станами (псевдопаралічами і синдромами соматичних порушень); особи із психотичними порушеннями.

Так, більшість сучасних дослідників [3-4; 7-8] в динаміці станів та реакцій людей, що піддалися впливу чуток в умовах надзвичайної ситуації виділяють п'ять послідовних стадій:

1-а стадія *вітальних реакцій* (триває до 15 хв.): характеризується бажанням людини зберегти власне життя, реалізацією переважно інстинктивних форм поведінки, які можуть мати вигляд стану короткочасного заціпеніння або психомоторного збудження;

2-а стадія *стану психомоторного збудження* з явищами надмобілізації (триває 3-5 год.): ознаками якої є збільшення психічного напруження та швидкості розумових процесів, мобілізація психофізіологічних резервів людського організму, прояви безглуздої сміливості, почуття відчаю;

3-а стадія *психофізіологічної демобілізації* (до 3 діб): яку пов'язують з розумінням ситуації («стрес усвідомлення»); погіршенням самопочуття і психоемоційного стану, почуттям розгубленості; зниженням морально нормативної поведінки; порушенням функції уваги і пам'яті;

4-а стадія *вирішення* (триває 3-12 діб): спостерігається поступова стабілізація настрою та самопочуття. Однак у переважній більшості людей зберігається пригнічений емоційний фон, обмеження контактів з оточуючими, зниження інтонаційної забарвленості мови, уповільненість рухів, порушення сну та апетиту, а також різноманітні психосоматичні прояви;

5-а стадія *відновлення* (починається з 12-го дня після виникнення надзвичайної ситуації) найчіткіше проявляється в поведінкових реакціях: активізація міжособистісного спілкування, нормалізація емоційного забарвлення мови та мімічних реакцій.

Зважаючи на вище описані стадії можемо стверджувати, що поведінка людини під впливом чуток буває різною та визначається як самою ситуацією, так і характером людини. З огляду на це, можна виділити загальні засоби поведінки людини (імпульсивність, пасивність та

активність), керуючись якими вона або бурхливо реагує на отримане інформаційне повідомлення та емоційно переживає його зміст, або повністю відсторонюється від ситуації, чи взагалі мобілізує свої сили для активного пошуку шляхів виходу із складної ситуації.

За результатами наукових досліджень [1; 5; 8] нами з'ясовано, що характерною ознакою психологічного впливу чуток на особистість є порушення її емоційного балансу. Чутка, що циркулює спроможна тимчасово оптимізувати емоційний баланс людини, тобто знизити або підвищити емоційну напругу до оптимального рівня. Слід зазначити, що в науковій літературі вже досить давно зустрічається термін «нервово-психічна нестійкість». Це поняття не має єдиного загальноприйнятого тлумачення. Воно об'єднує цілу систему нервово-психічних явищ і нервово-психічних порушень, що не мають чітко вираженої симптоматики та можуть бути обумовлені як генетично, так і особливостями виховання та розвитку людини. Нервово-психічна нестійкість відрізняється емоційними проявами (неврівноваженістю, неадекватною поведінкою, підвищеною стомлюваністю) та вегетативними проявами (тремтіння кінцівок, почервоніння або, навпаки, блідість шкірних покривів, підвищена пітливість).

Отже, аналіз наукових джерел [6; 9] переконливо доводить, що основними *психоемоційними реакціями* людини при впливі чуток на її особистість в умовах надзвичайної ситуації є: переляк, шок; сприймання ситуації як кризової, загрозової, безвихідної; підвищення почуття страху; крик, плач; паралізуючий жах; неможливість адекватно оцінити ситуацію, що склалася, інтерпретувати її, знайти вихід із неї, логічно осмислити те, що відбувається; поява страху приреченості та невизначеності; зараження своїми емоціями інших людей; тривога; готовність до агресії; емоційне заціпеніння; поява надії на порятунок; емоційне напруження. При цьому вчені розрізняють декілька форм психічної напруги: *інтелектуальна* – нездатність адекватно оцінити ситуацію, знайти вихід із неї, неможливість відрізнити уявну загрозу від реальної; *емоційна* – гнів, відчуття провини, туга, пригніченість, апатія; *вольова* – порушення процесів ухвалення рішення, контролю, регуляції станів; *мотиваційна* – дезорганізація поведінки, що полягає у втраті її контролю, цілеспрямованості. Таким чином, вивчаючи питання впливу чуток на людину слід звернути особливу увагу на те, що вони є найсильнішим маніпулятивним засобом, за допомогою якого здійснюється вплив на свідомість людини з метою досягнення певної мети.

Висновки. Отже, в результаті вивчення особливостей впливу чуток на поведінку та емоційний стан людини нами було встановлено, що поведінкові реакції на чутки містять в собі складний перелік різноманітних вчинків, які визначаються параметрами особистісного, соціального та культурного характеру. Поведінка людини в умовах надзвичайної ситуації під впливом чуток відрізняється певним діапазоном реакцій: від бурного емоційного переживання з непередбачуваними наслідками, аж до повного «занурення» в самого себе, що супроводжуватиметься заціпенінням, апатією. Зважаючи на це, серед **перспективних напрямків подальших досліджень даної проблеми** є вивчення поведінки населення в умовах надзвичайної ситуації як чинника виникнення та поширення чуток.

Література

1. Бойко О. Чутка як інструмент політичного маніпулювання [Електронний ресурс] / О. Бойко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum /Sup/2011_22 /Rozdil_2/13_Boyko.pdf. – Заголовок з екрана.
2. Гаврилець І. Г. Психофізіологія людини в екстремальних ситуаціях / І. Г. Гаврилець. – Київ, 2006. – 193 с.
3. Зелінський С. А. Інформаційно-психологічний вплив на масову свідомість / С. А. Зелінський. – СПб. : Видавничо-Торговий Дім «СКІФІЯ». – 2008. – 280 с.

4. *Кризова психологія* : Навч. посібн. : 2-е вид. / За заг. ред. О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2013. – 380 с.
5. *Лисенко В.* Чутки – активний засіб модифікації суспільної свідомості / В. Лисенко // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6 (9). – С.96-10.
6. *Москаленко В. В.* Психологія соціального впливу : Навч. посібн. / В. В. Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.
7. *Оніщенко Н. В.* Теорія і практика екстреної психологічної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях : дис.. доктора психол. наук : 19.00.09 / Н. В. Оніщенко. – Харків, 2015. – 393 с.
8. *Психологія екстремальної поведінки* : Навчально-методичний комплекс / Укладач : Андросюк В. Г. – Київ – 2014. – 393 с.
9. *Слюсар А. В.* Соціально-психологічні дослідження панічних станів [Електронний ресурс] / А. В. Слюсар. – Режим доступу : <http://www.tpal.com.ua/spase/psyhsl/doc/info/4.pdf>. – Заголовок з екрана.
10. *Філоненко М.* Психологія спілкування : Навчальний посібник / М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. Т – 224 с.

Потапчук Н. Д. Влияние слухов на психоэмоциональные и поведенческие реакции населения в условиях чрезвычайной ситуации. В статье исследовано влияние слухов на психоэмоциональные и поведенческие реакции людей в условиях чрезвычайной ситуации. Выяснено, что человек с помощью слухов снижает неопределенность ситуации и делает социальную среду для себя более понятной, что необходимо в условиях чрезвычайной ситуации. Учитывая экспрессивную и информационную характеристики слухов установлено, что они являются эмоционально окрашенной информацией и мощным средством воздействия на человеческую психику и поведение. Подчеркивается, что у разных людей один и тот же сюжет слухов в зависимости от ситуации может вызвать различные эмоциональные и поведенческие реакции, характер которых зависит от особенностей влияния слухов на их сознание и внутренних психологических факторов: психологических склонностей индивида и специфического состояния его организма.

Указано особенности психологического воздействия слухов и перечислены его основные механизмы, а именно: убеждение, заражение, внушение и подражание, которые стоит разграничивать. Сделан вывод, что психологическое воздействие слухов может иметь различный характер: помогать отдельным индивидам избавляться от неопределенности, достраивать неполную картину реальности, способствовать формированию групповой идентичности, вызывать антисоциальное поведение населения. Внимание уделяется особенностям поведения людей в экстремальных ситуациях, прослежено динамику изменения их состояний и реакций. Акцентируется внимание на том, что в чрезвычайной ситуации человека охватывает страх, поэтому в его поведении могут иметь место реактивные психозы, представлены в основном аффективно-шоковыми реакциями, которые развиваются мгновенно и протекают в различных формах.

Ключевые слова: слухи, эмоции, психика, экстремальное поведение, нервно-психическая неустойчивость, реакции, психологическое воздействие, чрезвычайная ситуация.

Potapchuk N. D. Effect of rumors on the psycho-emotional and behavioral reactions of the population in an emergency situation. In this article investigated effect of rumors on the psycho-emotional and behavioral reactions of the population in an emergency situation. It was found, that people by means of rumors lowers uncertainty of the situation and makes the social environment

for themselves more clear and understandable which is necessary in an emergency situation. Considering the expressive and information characteristics of rumors established, rumors are presented as emotionally colored information and is the most powerful means of influence the human mind and behavior. It is stressed that in different people one and the same the plot rumors depending on the situation can cause a variety of emotional and behavioral reactions the nature of which depends from features of influence of rumors in their minds and intra-psychological factors, among which are: psychological characteristics of the individual and health.

Indicated features the psychological impact of rumors and listed its basic mechanisms namely: conviction, infection, suggestion and imitation, which despite the presence of many similar, is worth to differentiate. It was concluded that the psychological impact rumors can be varied in nature: to help the individual get rid of the of uncertainty, finish building the incomplete picture of reality, promote group identity, cause a anti-social behavior of the population. Attention is paid to the peculiarities of human behavior in extreme situations, followed up dynamics of their states and reactions. The attention is focused on the fact, that in an emergency situation person embrace fear, so her behavior can have reactive psychoses, represented mainly affective-shock reactions which develop quickly and occur in various forms.

Keywords: rumors, emotions, the psyche, extreme behavior, neuro-psychological instability, reactions psychological impact, emergency situation.

Відомості про автора:

Потанчук Наталія Дмитрівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Статтю подано до друку 09.09.2015.

УДК: 159.922.72

© Н. О. Лисенко, 2016

Н. О. Лисенко (м. Переяслав-Хмельницький)

ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ВИВЧЕННІ КОГНІТИВНОЇ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ

Лисенко Н. О. Психологічні підходи у вивченні когнітивної основи процесу розв'язування задач. У статті висвітлене питання генези та розвитку основних психологічних підходів до процесу розв'язування задач. Зроблена спроба з'ясувати зміст поняття задача, та психологічні аспекти шляхів пошуку її розв'язання. З точки зору когнітивної психології процес розв'язування задач є найбільш складною з усіх функцій інтелекту і визначається як когнітивний процес більш високого порядку. Проблема задач є центральною в педагогіці та психології і потребує детального аналізу та визначення основних підходів до поняття процесу їх розв'язання та місця, ролі, особливостей функціонування у ньому когнітивних процесів. У зв'язку з цим ми намагалися, залучивши для дослідження та аналізу значний комплекс наукової літератури, виявити певні закономірності у поглядах і підходах психологів різних шкіл та напрямків до визначеної нами для дослідження проблеми. Умовно ми можемо виокремити наступні підходи: механістичний підхід, який ґрунтується на теорії асоціанізму, біхевіоризму і інформаційній теорії мислення; телеологічний підхід представлений дослідженнями Вюрцбургської школи; системний підхід, представниками якого стали гештальт-психологи з Німеччини; теоретико-інформаційний підхід, який передбачає створення моделей психічних